Abstract No 07

किं कालिदासो ध्वनिकविः ?

कुबुरुवेल ग्रामजो सीलानन्द भिक्षुः।

सम्भाव्य भाषाध्ययनांशः पेरादेनि विश्वविद्यालयः।

seelanandakumburuwela@yahoo.com

ओक्कम्पिटिय ग्रामजो यसस्सी भिक्षुः।

पालिबौद्धाध्ययनांशः पेरादेनि विश्वविद्यालयः।

yassassiokkampitiye@gmail.com

संस्क«तवा्मये अष्टविचारपद्धत्याः सन्ति। ताः रसवादोऽलंकारवादो गुणवादो रीतिवादो धवनिवादानुमितिवादो वक्रोक्तिवाद औचित्यवाद इत्यच्यन्ते। इमेसु विचारवदेषु धवनिवादस्थापकस्यानन्दवर्धनस्य ध्वन्यालोकञ्चाभिनवगुप्तस्य ध्वन्यालोकलोचनञ्च परिशील्य कालिदासस्य कुमारसम्भवमहाकाव्यस्य प्रथमपञ्चसर्गाश्रयेण कालिदासो धवनिकविः न वा इत्यत्रान्वेषणं क्रियते। कालिदासः चतुर्क्रिस्ताब्दे उषितवान्निति बहुमतः। आनन्दवर्धनः क्रिस्ताब्दे नवशतादिकनवतिस्तः (९९०) एकसहश्राधिकपञ्चदश (१०१५) पर्यन्तमिति विद्धन्मतः। अस्मिन् सन्दर्भे धवन्यालोकस्य च तस्य लोचनस्यचान्तर्गतानि काव्यलक्षणानि कुमारसम्भवपद्येसु कथमन्तर्गतं भवन्तीयत्र विमर्शनं क्रियते। ''येनास्मिन्नतिविचित्रकविपरम्परावाहिनी संसारे कालिदासप्रभृतयः द्वित्राः पञ्चषा वा महाकवय इति गण्यते'' इति आनन्दवर्धनः कालिदासस्य ध्वनिकवित्वं अंगीक्रियते। अभिनवगुपतेनापि स्वलोचने ध्वनिप्रभेदोदाहरणार्थं कुमारसम्भवश्लोका उद्धृताः। ध्वन्यालोके कतिपयप्रभेदाय निदर्शनोद्धरणे अभिनवगुपतेन ध्वन्यालोकलोचने कुमारसम्भवपद्यानुसारेन तानि दर्शितानि। एवं असंलक्ष्यक्क्रमव्यंगस्य रसाभासं उदाहर्तुं कुमारसम्भवे तृतीयसर्गे षट्त्रिंशतितमं पद्यमेवं उदा<,मधुद्विरेफः कुसुमैकपात्रे पपौ प्रियां स्वामनुवर्तमानः। शृङ्गेण चस्पर्शनिमीलिताक्षीं मृगीमकण्दूयत कष्णसारः॥ (iii.36) इति। एवं पञ्चम सर्गे प्रथमपद्यञ्च (v.01) उदाùतं। रसध्वनिर्तृतीय सर्गे द्विपञ्चाषट्के (iii.52) षट्षट्के (iii.66) सप्तषट्के (iii.67) च दृश्यते। संलक्ष्यक्रमव्यंग्यध्वनेरन्तर्गतार्थशक्तिमूलानुस्वानोपमद्वनिर्कुमारसम्भवे षष्ठसर्गे चतुअशीतितमे पद्ये (vi.84) दृश्यते। एभिर्कारणेभिर्कालिदासो ध्वनिकविरिति सनाथं कर्तुमपेक्ष्यते मया।

प्रमुखपदानि - ***ध्वनिः; कालिदासः; आनन्दवर्धनः; कुमारसम्भवः***